

РЕЦЕНЗІЇ ТА АНОТАЦІЇ

Білоконенко Л. А. Українськомовний міжособистісний конфлікт : [монографія] / Людмила Анатоліївна Білоконенко. – Рукопис. – 343 с.

Міжособистісний мовний конфлікт належить до класу явищ, дослідження яких потребує системного підходу, що дає змогу об'єднати наявні в конфліктологічній науці доробки, висунути припущення щодо множинності його бачення. На сьогодні його вивчення набуває все більшого значення, однак зосередження уваги української наукової спільноти на репрезентації конфлікту у площині національної мови не є комплексним і всеосяжним. Суспільний запит щодо підвищенням рівня знань українського соціуму про мовний конфлікт, про його вплив на культурний розвиток, світогляд, моральні принципи членів національної спільноти у площині технологій злагодженого або конфліктного спілкування зумовлюють актуальність цієї праці. У центрі уваги авторки – мовна діяльність людини, що «відтворює» певний соціокультурний досвід.

Новизна роботи полягає в розробленні концепції українськомовного конфлікту як комунікативного явища, а саме: пояснено сутність системи мовних маркерів, що визначають національну репрезентаційну систему конфлікту; уведено до наукового обігу поняття «надтекст міжособистісного конфлікту», обґрунтовано критерії його вирізнення і встановлено типи текстів у його структурі; виявлено й описано моделі мовленнєвої поведінки осіб на різних стадіях конфлікту; схарактеризовано конфліктне «співвідношення» мови й мовлення людини з мисленням, особливо у плані врахування когнітивних і прагматичних чинників.

Монографія складається з чотирьох розділів, у яких викладені теоретико-методологічні підходи до аналізу міжособистісного мовного конфлікту. Зокрема, у першому розділі діагностується проблематика конфлікту в лінгвістичних студіях, визначається його сутність, основні ознаки як прагматичного, когнітивного, соціокультурного явища, що формується в суспільстві на засадах української національної самосвідомості. Авторка не лише аналізує наявні мовознавчі джерела, але й небезпідставно враховує набутки інших галузей знань (конфліктології, психології, соціології, філософії), чим відстоює свою думку щодо багатоаспектності та комплексності в описі конфліктного «варіанта» мовної діяльності людини.

Понад усе викликає інтерес представлена у другому розділі монографії (який є найбільшим за обсягом) система мовних форм репрезентації конфлікту. Спираючись на мовний матеріал, авторка

монографії тлумачить мовні конфліктні засоби як сукупність маркерів, що найбільш яскраво відображаються національні особливості розвитку конфлікту, формують його зміст і структуру, є спонукальним механізмом конфліктного комунікативного акту. Авторське розмежування конфліктогенів не є досконалим. Можна дискутувати щодо деяких аспектів, які показують сутність мовленнєвої «боротьби» в системі «індивід – індивід». Однак у цій інтерперсональній поведінці аж ніяк не останню роль відіграє суб'єктивний чинник і конфліктна мовленнєва «творчість», через це «вкласти» мовні конфліктогени в певні рамки практично неможливо.

Водночас конфліктномаркерна концепція Л. А. Білоконенко слугує підставою для подальших наукових розвідок. У третьому розділі схарактеризоване особливе мовне утворення – надтекст міжособистісного конфлікту, який розглядається як багатоваріативна система текстів у рамках української культури, що виявляє ментальні реакції, пов'язані зі сприйняттям нацією конфлікту як явища, мовної взаємодії осіб у ньому та соціально-психологічних складових, що його супроводжують.

Авторка розв'язує ще одне важливе завдання: виявляє й пояснює моделі мовленнєвої поведінки осіб на різних стадіях конфлікту. Проте було б доречно зазначити, що мовний конфлікт може мати неусвідомлений характер, коли суб'єкти не враховують специфіку й норми мовленнєвої поведінки через свою необізнаність або/та належність до іншої лінгвокультурної спільноти.

Нарешті, у четвертому розділі описані результати соціологічного дослідження. Думаємо, що цей розділ є доцільним і логічно вмотивованим, адже опитування дає змогу одержати інформацію, яка не завжди доступна для прямого спостереження, і тоді єдиним джерелом інформації є людина – безпосередній учасник, носій досліджуваного явища.

Видається, що говорити про актуальність рецензованого дослідження і можна, і потрібно. Причому саме сьогодні. Сьогоднішні сплески насильства у світі лише підштовхують до давно назрілих теоретичних висновків. Комунікативна поведінка людини зумовлюється соціальними (економічними та політичними) факторами, вони впливають на психологічний стан і мовну свідомість комуніканта. У цьому плані запропонований у монографії аналіз репрезентаційної системи українськомовного конфлікту спрямований значною мірою на з'ясування способів його розпізнання й реагування, на орієнтацію людини до цивілізованої кооперативної поведінки.

У роботі доволі різновекторно схарактеризовано сучасну

методологію розгляду мовного конфлікту. Позитивну роль зіграло також використання численних прикладів для підтвердження теоретичних положень. Авторка залучає до наукової інтерпретації великий за обсягом фактичний матеріал, що дало підставу зробити узагальнення, які можуть прислужитися у викладанні курсів зі стилістики української мови, культури мовлення, риторики, психолінгвістики, соціолінгвістики. Загальні висновки також можуть бути корисними як настанова всім, хто прагне уникати мовного конфлікту, орієнтується у процесі спілкування на кооперативні стратегії.

Знайшли в монографії своє чітке відображення і шляхи перспективного розвитку теорії конфліктної комунікації. У подальшому можна порушити питання про зовнішній вияв конфлікту, який зумовлений глибшими, немовними, факторами, що часто є джерелом агресивної поведінки особи. Проаналізувати таке явище як «мовне насилля», що тісно пов'язане зі змістом конфлікту і співвідноситься з поняттям «мовна агресія». Виявити моделі мовленнєвої поведінки в ситуації не конфлікту, а лише конфліктного ризику.

Монографія є новим і важливим внеском у розвиток теорії мови, має наукову і практичну цінність. Ідеї авторки є продуктивними й новаторськими. Зазначена праця є завершеним самостійним науковим дослідженням, виконаним на актуальну тему. Вона справляє враження цілісної роботи, яка, попри деякі дискусійні моменти, посяде належне місце в українському мовознавстві. Монографія позитивно вплине на процес становлення лінгвістичного напрямку вітчизняної конфліктології й одночасно послужить поштовхом до розуміння цього явища в загальномовному плані.

Результати дослідження можуть бути використані науковцями, викладачами, аспірантами, студентами, а також усіма, хто цікавиться актуальними проблемами сучасної української мови.

*О. О. Маленко
(м. Харків)*